

AKCIZNA POLITIKA U OBLASTI ALKOHOLA U CRNOJ GORI:

SOCIOEKONOMSKI UTICAJ I FISKALNI ASPEKTI

OPŠTE INFORMACIJE:

POTREBA ZA DALJIM POVEĆANJEM POREZA

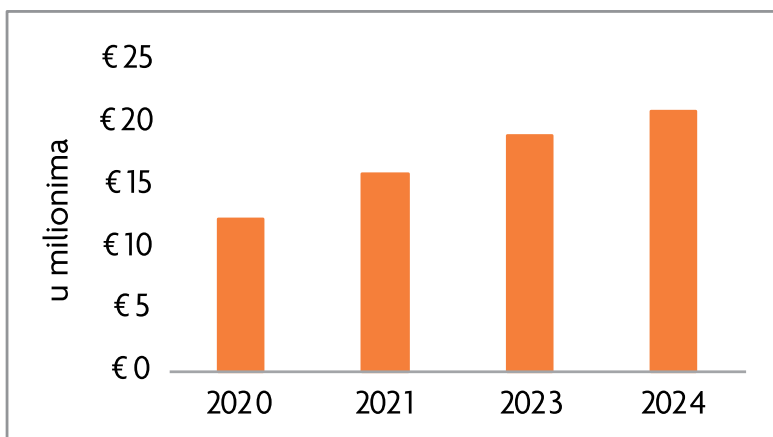
Potrošnja alkohola u Crnoj Gori je rasprostranjena i značajno premašuje evropski, pa čak i globalni prosjek, pri čemu odrasli u prosjeku konzumiraju 10,34 litra čistog alkohola godišnje. Ovaj visok nivo potrošnje posebno je zabrinjavajući među mladima, gdje su opijanje i visoka stopa prevalencije u porastu. Takođe, postoji rizik da će rastuća dostupnost alkoholnih pića dodatno umanjiti efikasnost postojećih poreskih mjera.

Tabela 1. Akcize na alkohol

Specifična akciza zasnovana na sadržaju alkohola (u hektolitrima čistog alkohola)	
Žestoka alkoholna pića	€ 1,250
Pivo	€ 5
Specifična akciza zasnovana na vol% (u hektolitrima)	
Pjenušava vina	€ 35
Mirna vina	€ 25

Slika 1. Prihodi od akciza na alkohol

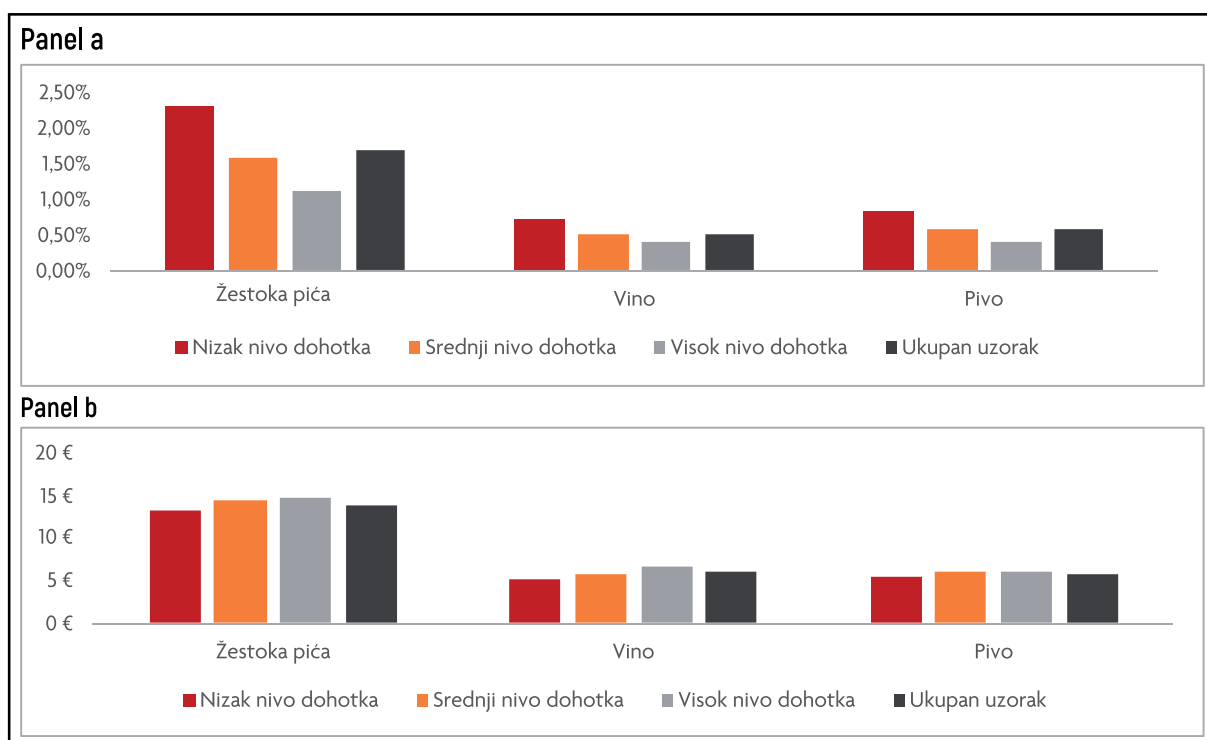
Iako su akcizne stope na alkoholna pića u Crnoj Gori veće od minimalnih zahtjeva EU, one su i dalje niske u poređenju sa većinom zemalja EU, što ukazuje na potrebu za daljim reformama. Povećanje akciza ne bi samo pomoglo u smanjenju potrošnje, već bi, takođe, pružilo priliku za generisanje dodatnih prihoda za liječenje bolesti povezanih sa upotrebom alkohola i programe odvikavanja.

SOCIOEKONOMSKI OBRASCI POTROŠNJE ALKOHOLA I RASTUĆA DOSTUPNOST

Analiza socioekonomskih obrazaca potrošnje alkohola u Crnoj Gori (na osnovu podataka iz Anketе o potrošnji domaćinstava) otkriva značajne razlike između domaćinstava koja raspolažu sa različitim nivoom dohotka. Domaćinstva sa niskim nivoom dohotka izdvajaju nesrazmjerno veliki dio svog budžeta za alkohol, posebno žestoka pića, što ih čini podložnijim promjenama cijena i štetnim posljedicama povezanim sa upotrebom alkohola. Sa druge strane, domaćinstva sa višim nivoom dohotka konzumiraju skuplje proizvode i troše više u apsolutnom iznosu. Pivo je najviše konzumirano alkoholno piće u sve tri grupe domaćinstava (domaćinstva sa niskim, srednjim i visokim nivoom dohotka), dok žestoka pića čine najveći udio u budžetu zbog njihovih viših cijena.

Slika 2. Udio u budžetu (Panel a) i potrošnja (Panel b) alkoholnih pića mjesečno po domaćinstvu

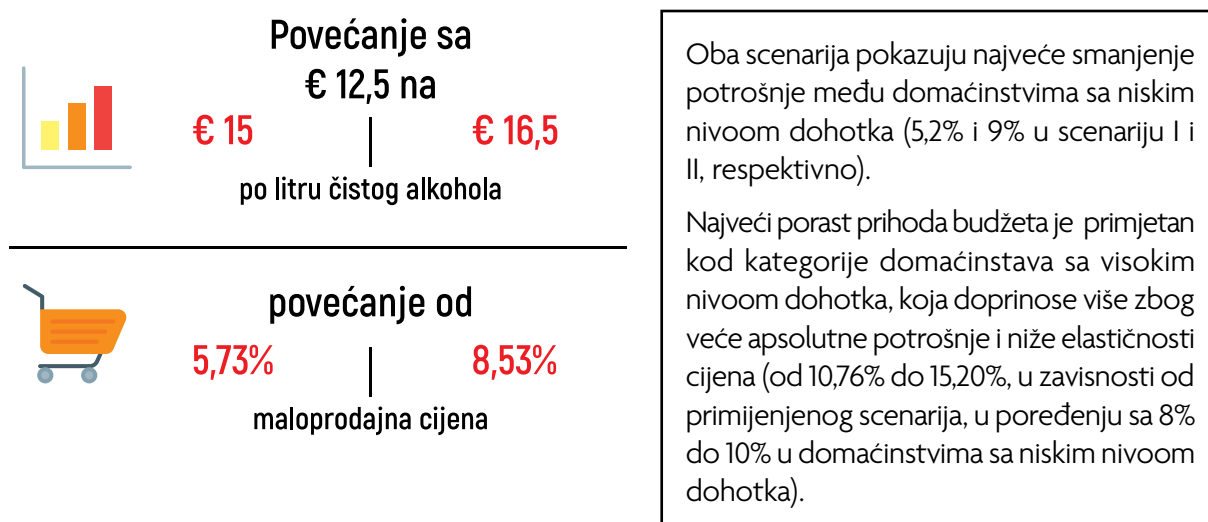
Između 2020. i 2023. godine, dostupnost alkohola naglo je porasla jer je rast dohotka premašio povećanje cijena. Dostupnost žestokih pića porasla je za 16,24%, dok je dostupnost piva porasla za 7,45%. Ovi trendovi ukazuju na to da postojeći poreski okvir mora biti prilagođen kako bi pratio ekonomske promjene, naglašavajući potrebu za poreskim prilagođavanjima putem indeksiranja akciza, što bi uticalo na smanjenje dostupnosti alkohola.

PROMJENA POTRAŽNJE ZA ALKOHOLOM USLJED PROMJENE CIJENA - KO JE NAJVIŠE POGOĐEN PROMJENAMA CIJENA?

- **Žestoka pića:** Domaćinstva sa niskim nivoom dohotka pokazuju najveću osjetljivost na promjene cijena, sa ukupnom elastičnošću cijene od -1,10, u poređenju sa -0,94 za domaćinstva sa srednjim nivoom dohotka i -0,68 za domaćinstva sa visokim nivoom dohotka. Povećanje cijene od 10% smanjuje potrošnju žestokih pića za 11% među domaćinstvima sa niskim nivoom dohotka, dok među domaćinstvima sa visokim nivoom dohotka to smanjenje iznosi samo 6,8%.
- **Pivo i vino:** Značajna osjetljivost promjene tražnje usljed promjene cijena primijećena je samo među domaćinstvima sa niskim nivoom dohotka, što naglašava progresivni uticaj oporezivanja na ovu demografsku grupu.

Ovi rezultati potvrđuju progresivnu prirodu oporezivanja alkohola, ukazujući na činjenicu da domaćinstva sa niskim nivoom dohotka imaju najviše koristi od povećanja akciza. Povećanjem akciza utiče se na smanjenje potrošnje i povećanje prihoda države, čime se smanjuju troškovi liječenja bolesti povezanih sa upotrebom alkohola i obezbjeđuju sredstva za programe prevencije i odvikavanja.

Šema 1. Simulacija poreskih scenarija: *Uticaj povećanja poreza na žestoka pića na potrošnju i državne prihode*

Dohodovne grupe domaćinstava	Promjena potrošnje (%)	Promjena prihoda od akciza + PDV (%)	Promjena potrošnje (%)	Promjena prihoda od akciza + PDV (%)
	↓	↑	↓	↑
Nizak nivo dohotka	-5,20	7,95	-8,96	10,00
Srednji nivo dohotka	-4,69	8,53	-7,35	11,93
Visok nivo dohotka	-2,73	10,76	-4,65	15,20
Ukupno	-4,18	9,12	-6,92	12,46

Industrija alkohola tvrdi da povećanje poreza na alkohol predstavlja regresivnu mjeru, nesrazmjerno pogađajući domaćinstva **sa niskim nivoom dohotka**. Međutim, dokazi sugeriraju da ove grupe, zbog veće osjetljivosti na cijene, imaju najviše koristi od smanjene potrošnje i sa tim povezanih zdravstvenih benefita. Takođe, tvrdnja da bi povećanje poreza smanjilo prihode od poreza nije potkrijepljena empirijskim podacima iz Crne Gore i drugih zemalja, koji pokazuju da veće akcize mogu i povećati prihode i smanjiti potrošnju.

PREPORUKE ZA DONOSIOCE ODLUKA

1. Povećati akcize na alkoholna pića, posebno na žestoka pića, i indeksirati ih prema inflaciji i rastu prihoda kako bi se spriječilo povećanje pristupačnosti alkohola tokom vremena.
2. Usmjeriti dio prihoda od poreza na alkohol za programe prevencije i liječenja bolesti povezanih sa upotrebom alkohola.
3. Uvesti rigoroznije propise o reklamiranju i dostupnosti alkohola, uz javne kampanje koje ističu rizike povezane sa konzumiranjem alkohola.
4. Pokrenuti aktivnosti u oblasti obrazovanja usmjerene na odvratanje od rane konzumacije alkohola, smanjenje opijanja i promociju zdravijih obrazaca ponašanja među mladima.
5. Ojačati mehanizme borbe protiv nelegalne i neregistrovane proizvodnje i prekograničnog krijumčarenja, koji podrivaju efikasnost poreskih politika i ciljeve u oblasti javnog zdravlja.
6. Uspostaviti sisteme za procjenu učinaka poreskih politika u oblasti alkohola u pogledu uticaja na smanjenje potrošnje, smanjenje troškova zdravstva i povećanja prihoda, kako bi se osigurala njihova kontinuirana relevantnost i efikasnost.

ZAKLJUČCI

Usklađivanjem oporezivanja alkohola sa ciljevima javnog zdravlja i fiskalne politike, Crna Gora može odgovoriti na dualne izazove prekomjerne konzumacije alkohola i rastuće dostupnosti. Progressivne poreske reforme ne samo da bi smanjile potrošnju, već bi i generisale održive prihode za finansiranje ključnih javnih usluga, kao što su programi prevencije i liječenja. Ove mjere predstavljale bi značajan doprinos zdravijem i pravednijem društvu za sve.

Ovo istraživanje je omogućeno uz podršku RESET Alcohol inicijative. Sažetak politike („Policy brief“) je pripremljen od strane ISEA istraživača: Mirjana Čizmović, Ivana Ivanović i Milica Kovačević